

ФІЛОСОФСЬКА РЕФЛЕКСІЯ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ В XXI СТОЛІТТІ

Д. А. Гончар

аспірантка кафедри філософії

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут», Київ, Україна
dashishka@bigmir.net*

У статті розглядається вплив соціокультурних трансформацій на модернізацію цінностей сучасного суспільства; розкривається роль гуманізму в процесі подолання соціокультурної кризи; визначається та охарактеризовується сучасна освіта як інститут утвердження, збереження та виховання гуманістичних цінностей; розкриваються проблеми та перспективи гуманізації освіти в XXI столітті. Обґрунтовується пріоритетність гуманітаризації освіти в контексті соціального розвитку суспільства.

Метою даної статті є філософська рефлексія проблеми гуманізації освіти у вирі трансформацій аксіосфери сучасного суспільства в контексті світових процесів глобалізації та інформатизації, а також філософському осмисленню змісту освіти як формотворчого чинника гуманізації та гуманітаризації суспільства в епоху соціокультурної кризи.

Показано, що нагальною проблемою сьогодення стає гуманізація та гуманітаризація освіти та формування гуманістичної парадигми філософії освіти.

Ключові слова: освіта, гуманізм, гуманізація освіти, гуманітаризація освіти.

PHILOSOPHICAL REFLECTION PROBLEMS OF HUMANE EDUCATION IN XXI CENTURY

D. A. Gonchar

Post-graduate student, Department of Philosophy

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute», Kyiv, Ukraine
dashishka@bigmir.net*

The article examines the impact of social and cultural transformations in the modernization of the values of modern society, addresses the role of humanity in the process of overcoming social and cultural crisis, defined and characterized as a modern education institution approval, conservation and education of humanistic values, revealed the problems and prospects of humanization of education in the XXI century, justified priority humanization of education in the context of social development.

The purpose of this article is philosophical reflection problems of humanization of education in the maelstrom axiosphere transformations of modern society in the context of world globalization and information, as well as philosophical understanding of the content of education as a factor shaping liberalization and humanization of society in the era of social and cultural crisis.

It is shown that the problem of our time is the humanization of education and formation of humanistic paradigm of philosophy of education.

Keywords: education, humanism, humanizing of education, humanization of education.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний стан розвитку людської цивілізації характеризується цілою низкою соціальних трансформацій у напрямку глобалізації та інформатизації. Відбувається зміна системи суспільних та індивідуальних цінностей, що робить своєрідний виклик процесу підготовки людини до життя. Стрімкий динамізм змін сьогодення сприяє розвиткові вже запущеного механізму кризи суспільства, важливу роль у подоланні якої, на думку наукової спільноти, належить освіті. Практично у всі періоди розвитку людської цивілізації освіта, як інститут соціалізації особистості, була її об'єктивною необхідністю. Адже саме освіта формує образ людини у світі культури та має

за мету готувати кваліфікованих фахівців і на основі ціннісно-орієнтованих виховних практик формувати соціально і духовно зрілих громадян країни. Зараз освіта набирає особливу соціальну силу, оскільки вона виступає ціннісно-методологічним чинником, що визначає архітектуру та сутність нової інформаційної цивілізації, але й вимагає своєї подальшої модернізації. Сучасна епоха обумовлена необхідністю посиленої уваги до стану розвитку освіти, що вимагає філософської рефлексії проблеми гуманізації освіти в XXI столітті.

Дослідження К. Лоренца, Д. Х. Мідоуз, Д. Л. Мідоуз, Й. Рендерс, В. В. Беренс, О. Тоффлера, С. Хантінгтона та ін. науковців дозволили з'ясувати сутність кризи сучасної цивілізації та її характер і причини [17; 19; 30-32]. Різноманітні аспекти філософії освіти та особливості співвідношення освіти з цінностями суспільства проаналізовані у роботах сучасних українських та російських філософів В. П. Андрущенко, М. І. Бахтіна, І. Д. Бега, М. Бойченка, Б. С. Гершунського, Е. В. Ільєнкова, В. В. Ільїна, А. С. Запесоцького, М. С. Кагана, В. Г. Кременя, Б. Т. Лихачова, З. А. Малькова, Н. Д. Нікандрова, Б. В. Новікова, О. С. Панаріна, О. П. Панасюка, В. А. Сластьоніна, І. М. Щербакова, В. О. Ядова [1-4; 6-8; 10-13; 15; 16; 18; 22-24; 25; 27; 33-35] та ін. У сучасних українських філософських рефлексіях проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти розвиваються в роботах таких дослідників, як П. П. Блонський, М. Димитров, З. Донець, В. Карачун, І. А. Зязюн, І. А. Кадієвська, В. В. Молодиченко, Н. М. Москаленко, Г. Онковича, Ж. С. Свиренко, С. Стефанюк, С. О. Терепищій [5; 7; 9; 14; 20; 21; 26; 28; 29] тощо.

Не зважаючи на досить широкий обсяг публікацій, проблема формування цінностей засобами освіти на засадах гуманізму, яка перебуває нині на стадії модернізації, залишається досить складною і багато в чому не визначеною та не узагальненою, саме тому і необхідно її досліджувати.

Метою даної статті є філософська рефлексія проблеми гуманізації освіти у вирі трансформацій аксіосфери сучасного суспільства в контексті світових процесів глобалізації та інформатизації, а також філософське осмислення змісту освіти як формотворчого чинника гуманізації та гуманітаризації суспільства в епоху соціокультурної кризи.

Реалізація поставленої мети здійснюється шляхом вирішення наступних *завдань*: розглянути вплив соціокультурних трансформацій на модернізацію цінностей сучасного суспільства; розкрити роль гуманізму в процесі подолання соціокультурної кризи; визначити та охарактеризувати сучасну освіту як інститут утвердження, збереження та виховання гуманістичних цінностей; розкрити проблеми та перспективи гуманізації освіти в XXI столітті; обґрунтувати пріоритетність гуманітаризації освіти в контексті соціального розвитку суспільства.

РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Соціокультурна криза сьогодення ставить на межу виживання всяк і кожного, зобов'язує до пошуку варіантів поліпшення ситуації, піднімає відповідальність. Як зазначає С. О. Терепищій: «відбувається «ціннісне переозброєння» (values rearmament) людини XXI століття, задля збільшення адаптаційних можливостей людської особистості відповідно до провідних тенденцій сучасної цивілізації – глобалізації та інформатизації» [29, 95].

«Скорочення виробництва, підвищення рівня безробіття, зниження заробітної плати, вимушені відпустки, жорстка економія коштів, спрямованих на забезпечення соціальних програм, зокрема, охорони здоров'я, науки, культури, освіти і виховання – ось далеко не повна характеристика ситуації, під впливом якої знаходиться нині практично кожна країна, кожен народ, кожна особистість. Означений вплив є не лише фоном, що «давить» на людину зовнішнім чином. Він проникає у найпотаємніші пласти внутрішнього світу людини, змінює її установки на життя, світовідчуття, світобачення і світогляд, ціннісні пріоритети, життєві орієнтації. Загальним вектором цих змін є домінування прагматичного, земного, спрощеного над високим, перспективним, віддаленим» [20, 3-4].

Виникає новий тип глобального тоталітаризму, що полягає в маніпуляціях засобами масової інформації, які штучно формують в людей споживацьке відношення до світу і, таким чином, призводять до дегуманізації. Специфікою дегуманізації свідомості в XXI столітті є те, що людина стає жертвою відкритого нав'язування культу успіху та вигоди, безальтернативності суспільної нерівності. Відбувається насадження перетворених форм свідомості. Таким чином, в ієрархії цінностей суспільної свідомості матеріальний добробут починає домінувати над усім іншим. Цінності духовно-морального характеру почали витіснятися цінностями споживацького матеріалістично-прагматичного характеру. Люди позитивно оцінюють прагнення заробляти будь-якою ціною, навіть через порушення закону, вважаючи, що в умовах глобалізації ринкової економіки не існує нечесних способів збагатитись, існують лише легкі та складні шляхи, невдача та успіх. Це призводить до атрофії гуманістичних почуттів жалості та співпереживання та утвердження різноманітних проявів дегуманізації. Саме тому, зараз слід згадати роздуми В. П. Андрущенко з

цього приводу: «Глобалізація, інформаційна революція та «економічна епоха», як і всі попередні етапи розвитку людської історії, є процесами історично плінними. Людство ж існуватиме завжди. Готуючи людину до життя в «епоху прагматизму», озброюючи її знаннями та інформацією для досягнення багатства, успіху, кар'єри, ми водночас (а може, й насамперед!) маємо виховувати її в контексті одвічно людських гуманістичних цінностей, формувати в ній людське (тобто духовне) єство» [1, 10].

Сучасна світова динаміка змінює ціннісний контекст епохи та супроводжується оновленням цінностей. Зміна їх характеру відбувається у зв'язку з переходом світової спільноти до інформаційної фази розвитку, створення знанневої економіки і суспільства знань. У зв'язку з цим В. Г. Кремень стверджує, що фундаментальною ознакою сучасної цивілізації є орієнтація на розвиток освіти, науки і культури, на розширення інтеграційних процесів у царині духовного буття людини і суспільства. Тому вища освіта і наукові дослідження останнім часом є найважливішими компонентами культурного, соціально-економічного й екологічного розвитку людства [15, 25].

Саме ціннісні орієнтації суспільства й особистості набувають виняткову актуальність і стають однією з провідних груп факторів, які обумовлюють мотивацію соціальних практик на всіх рівнях. Українське суспільство стоїть перед проблемою вироблення таких визначальних цінностей, прийнятних як для суспільства в цілому, так і для кожного з його членів. Цінності діють на кожному етапі розвитку як моральні імперативи. Але вони не є законами діяльності, а лише підставами для її самоорганізації та саморозвитку. Тому формування системи цінностей особистості на основі гуманізму є головним завданням сучасного суспільства.

«Гуманізм традиційно розглядається як система поглядів, основою якої є пріоритетне ставлення до особистості людини, до її прав та обов'язків. Гуманізм як ідея у філософії освіти – це ідеал гармонійного розвитку особистості та реалізація її внутрішнього духовного потенціалу» [14, 60]. Принципи гуманізму є основою вдосконалення людських відносин на основі толерантності, суверенітету особистості, орієнтації на працю, любов, співчуття, милосердя й повагу. Гуманізм лежить в основі формування людини духовної з високими моральними якостями і високим рівнем професійної компетентності, розвитку свідомості, світогляду, світовідчуття, духовно-моральних цінностей, тому проблема виховання гуманізму, особливо в сучасній молоді як суб'єкта суспільних перетворень, стає все більш актуальною. В основі гуманізму знаходяться вищі загальнолюдські й національні моральні цінності, які втілюються у вищих моральних людських якостях і високоморальних вчинках та поведінці. Нинішнє кризове суспільство жодним чином не сприяє однозначно-позитивній соціалізації особистості, тому проблема формування гуманістичних цінностей засобами освіти постає як соціально-невідкладна. У зв'язку з цим І. А. Зязюн наголошує на необхідності побудови цілісного процесу набування знань, адекватних життю, побудови органічного комплексу гуманітарно-соціально-історичних, природничо-наукових і художніх дисциплін, об'єднаних гуманістичними смислами і духовно-моральними цілями [9, 16].

Отже, в цивілізаційних умовах глобалізації підвищується роль гуманізму, який передбачає подолання егоїзму та споживацького ставлення до світу. Ціннісна гуманістична свідомість включає світоглядні ідеали та моральні цінності, які відображають духовний досвід всього людства та сприяють його саморозвитку. Гуманістична свідомість відкриває можливості діалогу, довіри та відкритості, виступаючи виразником загальнолюдських інтересів є ефективним засобом для вирішення комплексу важливих проблем та основним агентом стабілізації всіх сфер суспільного життя.

Освіта є найважливішим інституційним каналом відтворення духовних цінностей, тому явні і приховані цільові установки освітньої системи визначають ступінь розповсюдження духовних цінностей у соціумі і впливають цим самим на його ціннісну інтегрованість і культурну гомогенність. Взаємозв'язок цінностей сучасного суспільства з освітою як специфічною сферою культурної життєдіяльності є неминучим, і водночас виступає необхідною передумовою для розгортання духовності суспільства, без якої неможлива відповідність викликам глобалізаційної епохи.

Освіту творять соціум та культура, тому вона може бути адекватно зрозумілою тільки з соціокультурної позиції, зокрема, підходу до освіти як соціокультурної універсальної цінності. Освіта не тільки генерує модальні цінності, виступає їх ретранслятором, але також є самоцінністю, провідним складовим елементом у системі керування цінностями, завдає тон соціуму, індивідуумам у виборі та ранжируванні пріоритетності тих чи інших ціннісних орієнтацій та установок.

На разі в науковий обіг вводиться поняття «освітній гуманізм», яке сприяє дослідженню ролі гуманності в сучасному суспільстві, що трансформується. Пріоритетними цінностями освітнього гуманізму є соціокультурний та людський розвиток, інтелектуальне збагачення цінностями, які ґрунтуються на сенсожиттєвих орієнтирах людинолюбства, збільшення уваги до особистості як вищої цінності суспільства.

Варто зазначити, що в контексті глобалізації традиційна освіта перестає відповідати вимогам часу, оскільки розвиток сучасного суспільства підвищує роль духовних процесів, які перетворюються на самостійні простори існування людини. В умовах, коли основним фактором виробництва стає освіченість, винахідливість та неординарність людини, освіта стає провідним фактором суспільного прогресу. Якість освіти не може бути зведеною лише до таких результатів, як грамотність, освіченість чи компетентність. Ці якості характеризують тип людини індустріального суспільства, який має модернізуватися, тобто змінити глибинні особистісні якості відповідно до постіндустріальних форм життя.

В процесах творення нової гуманістично-спрямованої освітньої парадигми встановлюється пріоритетна значимість принципів її реалізації, а саме – гуманізації та гуманітаризації, навколо яких вибудовано інші принципи гуманістичного сенсу: демократизації освіти, її національної спрямованості та відкритості, безперервності, багатокладності та варіантності [7; 13]. Гуманізація – це реалізація ідей та принципів гуманізму в системі освіти та в освітньому процесі. Під гуманізацією освіти розуміється процес одухотворення всіх її складових. Це стосується змісту освіти, її мети, завдань та міжособистісних стосунків [14, 15-60]. Тому проблема гуманізації освіти – це ціннісна морально-психологічна основа відношень між усіма суб'єктами освітнього процесу. Традиційна освіта, спираючись на цінності класичної науки, в контексті світової глобалізації є недостатньою. Освіта в третьому тисячолітті має бути гуманістично-орієнтованою, адже її аксіологія може надати нові підходи до вирішення глобальних проблем в контексті поєднання науки та моральності.

Розглядаючи освіту з практичного боку, можна стверджувати, що її цінність в культурі коливається залежно від соціальних, економічних чи політичних пріоритетів. Масову освіту в демократичному суспільстві цінують за її практичне значення, однак, це водночас і одна з причин того, чому зацікавлення громадськості освітою то зростає, то згасає. Освіта – це складний культуротворчий процес, де передусім необхідно змінити погляд на студента/учня як на суб'єкт виховання і сприймати його як суб'єкт життєдіяльності в цілому. Нові культурні цінності сучасної освіти, переборюючи власні стереотипи, мають будувати новий культурно-педагогічний простір, і це стане можливим лише завдяки гуманізації освіти.

Формування гуманістичних цінностей у студентської молоді вимагає орієнтації на виховну систему, засновану на гуманістичних цінностях; гуманізації та гуманітаризації освітнього середовища; реалізації особистісно-орієнтованого підходу та гуманістично-скорельованих освітніх технологій у навчально-виховному процесі; розвитку ціннісно-мотиваційної домінанти особистості; реалізації системи гуманістично-цілеспрямованих позааудиторних виховних заходів. Зазначені педагогічні умови мають сприяти формуванню гуманістичних цінностей у процесі фахової підготовки. Гуманізація освіти має здійснюватись за рахунок підготовки та впровадження справді гуманістичних технологій, які можуть також бути засобом забезпечення суспільства від девальвації моральних цінностей та духовного зuboжіння нового покоління.

Під гуманізацією освіти розуміється процес наповнення духовними смислами всіх її складових, введення особистості до світу культури, який продукує єдність загальнокультурного, соціального, морального та професійного розвитку особистості; спрямовується на підготовку справді гуманної особистості; ґрунтується на визнанні самоцінності людини, її прав на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей. В основі гуманізації освіти – людинолюбство, визнання прав людини на всебічний розвиток, створення для цього справді людських умов. Гуманізація освіти включає ціннісну морально-психологічну основу відношень між усіма суб'єктами освітнього процесу.

Гуманізацію педагогічного процесу в навчальному закладі можна визначати як стратегію набуття системи знань, що мають виховну цінність, духовно-культурного досвіду, моральних почуттів, переконань та ідеалів, що відповідає світовим гуманістичним тенденціям суспільного розвитку. До принципів гуманізації педагогічного процесу відносять гуманітаризацію змісту освіти, єдність виховання і саморозвитку особистості, взаємодію раціональних і емоційних компонентів навчального процесу, моральної відповідальності викладачів, міжкультурної комунікації, естетизації предметного середовища, створення духовного простору навчального закладу.

Гуманізація як відбиття найвищого морально-етичного закону людського буття, як ідеального зразку високоморального образу особистості є засобом подолання відчуження знань від особистості і своєрідним транслятором національної та загальнолюдської культури, бо вона спрямована на благо людини, на створення гармонії внутрішнього і зовнішнього світу особистості.

Особливу актуальність для освіти і виховання мають загальні проблеми гуманітаризації і гуманітарної культури людини. Гуманітаризація пов'язана із загальнолюдською культурою і загальнолюдськими цінностями, з гуманітарним простором суспільства і освіти. Гуманітаризація надає освіті духовної спрямованості, бо за визначенням А. С. Запесоцького, освіта, і передусім

гуманітарна, є найважливішою передумовою духовної безпеки людини і суспільства [8; 7] В системі технократичної освіти особистість не сприймається цілісно, натомість гуманістично-орієнтована освіта успішно виконує це завдання.

Освіта є джерелом подолання відчуження між знанням і людиною завдяки її гуманітаризації. Гуманітарна освіта – це цілеспрямована комунікативна трансляція, засвоєння соціально-значимих структур, цінностей та відношень між людиною і природою, людиною і людиною, людиною і суспільством, це також процес навчання у формі інформатизації, соціалізації, спеціалізації, ідеологізації, стилізації тощо. «Головна мета гуманітарної освіти – залучення учнів та студентів до освоєння передових наукових знань, досягнень вітчизняної та світової науки у цій галузі пізнання та практики, історичного досвіду народів України, формування культури творчого мислення, наукового світогляду, моральної позиції особистості, виховання патріота і громадянина України» [7; 18]. У соціально-філософському вимірі структура гуманітарної освіти виявляється через взаємовідношення знання, освіченості та гуманізму. Основними функціями гуманітарної освіти є культуротворча, соціалізуюча та духовно-гармонізуюча, які сприяють повноцінному залученню особистості до культури і соціуму. Особистість, у даному контексті, розглядається, як суб'єкт культури, що є не тільки її споживачем, але також носієм і творцем культурних цінностей.

ВИСНОВКИ

Гуманітарна освіта безпосередньо формує освіченість людини за рахунок набуття людиною соціально значимих цінностей та є провідним і визначаючим початком соціалізації, виступаючи одночасно, як її чинником так і засобом, також є головним інструментом культурної спадкоємності поколінь. Важливо зазначити, що гуманітарна освіта позначає як результат процесу становлення, так і сам процес, оскільки результат гуманітарної освіти не кінцевий та вимагає продовження.

Отже, констатуємо, що гуманітарна освіта – це соціально-культурний процес і результат цілепокладання педагогічно організованої і планомірної соціалізації людини, здійснюваної в інтересах як окремої особистості, так і суспільства в цілому до якого вона належить. Гуманітарна освіта – це важливий елемент сучасної освіти, суспільного процесу, вона є реалізацією об'єктивної тенденції розвитку людства шляхом духовного та культурного збагачення, визначає гуманістичний вимір соціального прогресу.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що в сучасних умовах розвитку суспільства беззаперечним є визначення освіти як одного із пріоритетних чинників творення життєвого шляху людини і суспільства. Вона формує відношення людини до знання, сприяє росту інтелектуального й науково-виробничого рівня особистості, суспільства та країни. Сьогодні нікому вже не потрібно доводити, що XXI століття – пронизано науково-технічним прогресом, що спонукає до соціально-історичних і, навіть планетарних змін. Ось чому цей період називається століттям освіти. Варто зазначити, що суспільство звертається до освіти не випадково, а завдяки необхідності. При цьому виявляється, що освіта в одному із своїх головних аспектів існування є не тільки соціальною необхідністю і цінністю, відмова від якої або недооцінка її унеможливує подальше збереження, відтворення й розвиток соціальності, а й те, що прогрес суспільства його зростання ведуть до підвищення соціального статусу освіти. Отже, зміст освіти можна визначити як формотворчий чинник гуманізації та гуманітаризації суспільства в епоху соціокультурної кризи. Вкрай важливо будувати соціум, керуючись цінностями освітнього гуманізму як системи ідей і поглядів на людину як найвищу цінність, адже незважаючи на плюралізм течій та напрямків, найважливішою з катастроф більшість учених визначає антропологічну катастрофу, тому що глобальні проблеми є похідними від неї. Звідси мета освіти XXI століття – це подолання кризи культури, духовності та гуманізму в найширшому сенсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Духовна сутність освіти / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 5–10.
2. Бахтін М. І. Гуманізм як принцип виховання сучасної молоді / М. І. Бахтін // Вища освіта України. – 2007. – №1. – С. 117–120.
3. Бех І. Д. Виховання особистості – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
4. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості /

REFERENCES

1. Andrushhenko V. P. Duhovna sutnist' osvity / V. P. Andrushhenko // Vyshha osvita Ukrainy. – 2007. – № 1. – S. 5–10.
2. Bahtin M. I. Gumanizm jak pryncyp vyhovannja suchasnoi' molodi / M. I. Bahtin // Vyshha osvita Ukrainy. – 2007. – №1. – S. 117–120.
3. Beh I. D. Vyhovannja osobystosti – K. : Lybid', 2003. – 344 s.
4. Beh I. D. Duhovni cinnosti v rozvytku osobystosti /

- I. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 124–129.
5. Блонский П. П. Избранные педагогические исследования / П. П. Блонский. – М. : Изд-во АПН, 1961. – 695 с.
 6. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века : В поисках практико-ориентированных образовательных концепций / Б. С. Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 607 с.
 7. Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти : монографія / Г. Онкович, В. Андрущенко, М. Бойченко, М. Димитров, З. Донець, В. Карачун. – К. : Пед. думка, 2007. – 333 с.
 8. Запесоцкий А. С. Образование : философия, культурология, политика / А. С. Запесоцкий. – М. : Наука, 2002. – 456 с.
 9. Зязюн І. А. Освітня парадигма – тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти / І. А. Зязюн // Педагогіка і психологія професійної освіти : результати досліджень і перспективи: зб. наук. праць. – 2003. – № 2 – С. 15–29.
 10. Ильенков Э. В. Личность и творчество / Э. В. Ильенков. – М. : Мысль, 1999. – 208 с.
 11. Ильенков Э. В. Философия и культура / Э. В. Ильенков. – М. : Политиздат, 1991. – 464 с.
 12. Ільїн В. В. Трансформація гуманізму в контексті української історико-філософської традиції (культурологічна інтродукція) / В. В. Ільїн // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2000. – № 2. – С. 11–16.
 13. Кagan M. S. Философская теория ценности / М. С. Кagan. – СПб. : Петрополис, 1997. – 156 с.
 14. Кадієвська І. А. Гуманістичні цінності освіти гуманізму в контексті глобалізації суспільства : монографія / І. А. Кадієвська. – Одеса : Астропринт, 2010. – 176 с.
 15. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. – К. : Грамота, 2005. – 488 с.
 16. Лихачев Б. Т. Введение в теорию и историю воспитательных ценностей / Б. Т. Лихачев. – Самара : Изд-во СПУ, 1997. – 284 с.
 17. Лоренц К. Восемь смертных грехов цивилизованного человечества / К. Лоренц // Вопросы философии. – № 2. – 1992. – С. 5–39.
 18. Малькова З. А. Гуманизация образования / З. А. Малькова // Образование в мире на пороге XXI века. – М. : Логос, 1991. – С. 52–56.
 19. Медоуз Д. Х. Пределы роста. Доклад по проекту Римского клуба «Сложное положение человечества» / Д. Х. Медоуз, Д. Л. Медоуз, Й. Рэндерс, В. В. Беренс. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1991. – 207 с.
 20. Молодиченко В. В. Модернізація цінностей в українському суспільстві засобами освіти (філософський аналіз) : монографія / В. В. Молодиченко. – К. : Знання України, 2010. – 383 с.
 21. Москаленко Н. М. Гуманістична спрямованість функцій вищої освіти / Н. М. Москаленко // Культура і мистецтво у сучасному світі : наук. записки КНУКіМ. – 2009. – Вип. 10. – С. 79–84.
 22. Никандров Н. Д. Россия : Социализация и воспита-
- I. D. Beh // Pedagogika i psihologija. – 1997. – №1. – S. 124–129.
 5. Blonskyj P. P. Yzbrannyye pedagogicheskiye yssledovaniya / P. P. Blonskyj. – M. : Yzd-vo APN, 1961. – 695 s.
 6. Gershunskij B. S. Filosofija obrazovanija dlja XXI veka : V poiskah praktiko-orientirovannyh obrazovatel'nyh koncepcij / B. S. Gershunskij. – M. : Sovershenstvo, 1998. – 607 s.
 7. Gumanitarna pedagogichna paradygma vyshhoi' osvity : monografija / [G. Onkovych, V. Andrushhenko, M. Bojchenko, M. Dymytrov, Z. Donec', V. Karachun]. – K. : Ped. dumka, 2007. – 333 s.
 8. Zapesockyj A. S. Obrazovanye : fylosofija, kul'turologija, polityka / A. S. Zapesockyj. – M. : Nauka, 2002. – 456 s.
 9. Zjazjun I. A. Osvitnja paradygma – typ kul'turno-istorychnogo myslennja i tvorchoi' dii' sub'jektiv osvity / I. A. Zjazjun // Pedagogika i psihologija profesijnoi' osvity : rezul'taty doslidzhen' i perspektyvy: zb. nauk. prac'. – 2003. – № 2. – S. 15–29.
 10. Il'enkov Je. V. Lichnost' i tvorcestvo / Je. V. Il'enkov. – M. : Mysl', 1999. – 208 s.
 11. Il'enkov Je. V. Filosofija i kul'tura / Je. V. Il'enkov. – M. : Politizdat, 1991. – 464 s.
 12. Il'in V. V. Transformacija gumanizmu v konteksti ukrai'ns'koi' istoryko-filosofskoi' tradicii' (kul'turologichna introekcija) / V. V. Il'in // Visnyk Derzhavnoi' akademii' kerivnyh kadriv kul'tury i mystectv. – 2000. – № 2. – S. 11–16.
 13. Kagan M. S. Filosofskaja teorija cennosti / M. S. Kagan. – SPb. : Petropolis, 1997. – 156 s.
 14. Kadijevs'ka I. A. Gumanistychni cinnosti osvity gumanizmu v konteksti globalizacij' suspil'stva : monografija / I. A. Kadijevs'ka. – Odesa : Astroprynt, 2010. – 176 s.
 15. Kremen' V. G. Osvita i nauka v Ukraїni – innovacijni aspekty. Strategija. Realizacija. Rezul'taty. – K. : Gramota, 2005. – 488 s.
 16. Lihachev B. T. Vvedenie v teoriju i istoriju vospitatel'nyh cennostej / B. T. Lihachev. – Samara : Izd-vo SPU, 1997. – 284 s.
 17. Lorenc K. Vosem' smertnyh grehov civilizovannogo chelovechestva / K. Lorenc // Voprosy filosofii. – № 2. – 1992. – S. 5–39.
 18. Mal'kova Z. A. Gumanizacija obrazovanija / Z. A. Mal'kova // Obrazovanie v mire na poroge XXI veka. – M. : Logos, 1991. – S. 52–56.
 19. Medouz D. H. Predely rosta. Doklad po proektu Rim'skogo kluba «Slozhnoe polozhenie chelovechestva» / D. H. Medouz, D. L. Medouz, J. Rjenders, V. V. Berens. – M. : Izd-vo Mosk. un-ta, 1991. – 207 s.
 20. Molodychenko V. V. Modernizacija cinnostej v ukrai'ns'komu suspil'stvi zasobamy osvity (filosofsk'ij analiz) : monografija / V. V. Molodychenko. – K. : Znannja Ukraїny, 2010. – 383 s.
 21. Moskalenko N. M. Gumanistychna sprjamovanist' funkcij vyshhoi' osvity / N. M. Moskalenko // Kul'tura i mystectvo u suchasnomu sviti : nauk. zapysky KNUKіM. – 2009. – Vyp. 10. – S. 79–84.
 22. Nikandrov N. D. Rossija : Socializacija i vospitanie na

- ние на рубеже тысячелетий / Н. Д. Никандров. – М. : Гелиос, 2000. – 184 с.
23. Новіков Б. В. О гуманизме и антигуманизме / Б. В. Новіков. – К. : ІВЦ «Політехніка», 2001. – 378 с.
24. Панарин А. С. Испытание глобализмом / А. С. Панарин. – М. : Наука, 2001. – 286 с.
25. Панасюк О. П. Формування моральних цінностей у студентів : виховний аспект : монографія / О. П. Панасюк. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2008. – 164 с.
26. Свиренко Ж. С. Гуманітаризація вищої світи як соціально-педагогічна проблема / Ж. С. Свиренко // 36. наук. пр. Бердянського державного педагогічного університету : Педагогічні науки. – 2004. – № 1. – С. 33–38.
27. Слостенин В. А. Введение в педагогическую аксиологию / В. А. Слостенин. – М. : Академия, 2000. – 217 с.
28. Стефанюк С. Морально-правові основи національної педагогіки / С. Стефанюк, В. Гаркавець. – Х. : Принт, 2009. – С. 10–300.
29. Терепищій С. О. Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу) : монографія / С. О. Терепищій – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 197 с.
30. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2010. – 784 с.
31. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2008. – 560 с.
32. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М. : АСТ, 2003. – 603 с.
33. Щербаківа І. М. Роль освіти у подоланні духовної кризи особистості / І. М. Щербаківа // Гілея : науковий вісник. – 2010. – Вип. 42. – С. 460–467.
34. Ядов В. А. Соотношение ценностных ориентаций и реального (явного) поведения личности в сферах труда и досуга. Личность и ее ценностные ориентации / В. А. Ядов // Информационный бюллетень ИКСИ. – 1969. – № 19. – С. 49–66.
35. Ядов В. А. Социальная идентификация личности в кризисном обществе / В. А. Ядов // Социологический журнал. – 1994. – № 1. – С. 30–42.
- rubezhe tysjacheletij / N. D. Nikandrov. – M. : Gelios, 2000. – 184 s.
23. Novikov B. V. O gumanizme y antygumanizme / B. V. Novikov. – K. : IVC «Politehnika», 2001. – 378 s.
24. Panarin A. S. Iskushenie globalizmom / A. S. Panarin. – M. : Nauka, 2001. – 286 s.
25. Panasjuk O. P. Formuvannja moral'nyh cinnostej u studentiv : vyhovnyj aspekt : monografija / O. P. Panasjuk. – Luc'k : PVD «Tverdynja», 2008. – 164 s.
26. Svyrenko Zh. S. Gumanitaryzacija vyshhoi' osvity jak social'no-pedagogichna problema / Zh. S. Svyrenko // Zb. nauk. pr. Berdjans'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu: Pedagogichni nauky. – 2004. – № 1. – S. 33–38.
27. Slastenin V. A. Vvedenie v pedagogicheskiju aksiologiju / V. A. Slastenin. – M. : Akademiya, 2000. – 217 s.
28. Stefanjuk S. Moral'no-pravovi osnovy nacional'noi' pedagogiky / S. Stefanjuk, V. Garkavec'. – H. : Prynt, 2009. – S. 10–300.
29. Terepyshhyj S. O. Standartyzacija vyshhoi' osvity (sproba filofs'kogo analizu) : monografija / S. O. Terepyshhyj – K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2010. – 197 s.
30. Toffler Je. Tret'ja volna / Je. Toffler. – M. : AST, 2010. – 784 s.
31. Toffler Je. Shok budushhego / Je. Toffler. – M. : AST, 2008. – 560 s.
32. Hantington S. Stolknovenie civilizacij / S. Hantington. – M. : AST, 2003. – 603 s.
33. Shherbakova I. M. Rol' osvity u podolanni duhovnoi' kryzy osobystosti / I. M. Shherbakova // Gileja : naukovyj visnyk. – 2010. – Vyp. 42. – S. 460–467.
34. Jadov V. A. Sootnoshenie cennostnyh orientacij i real'nogo (javnogo) povedeniya lichnosti v sferah truda i dosuga. Lichnost' i ee cennostnye orientacii / V. A. Jadov // Informacionnyj bjulleten' IKSI. – 1969. – № 19. – S. 49–66.
35. Jadov V. A. Social'naja identifikacija lichnosti v krizisnom obshhestve / V. A. Jadov // Sociologicheskij zhurnal. – 1994. – № 1. – S. 30–42.

Стаття надійшла до редакції 28.05.2012 р.